

Dönüşen Devletin Yeni Sosyal Politika Aracı: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı

The New Social Policy Tool of the Transforming State: Social Assistance and Solidarity Foundation

Kazım BAŞARAN¹

Öz

Amaç: Bu araştırmanın amacı devletin rolündeki dönüşümle birlikte ortaya çıkan yeni sosyal politika uygulamalarının aracı olarak sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarının incelenmesidir.

Tasarım/Yöntem: Araştırmada ilgili mevzuat, alan yazını ve istatistikler doğrultusunda metin incelemesi yapılarak eleştirel değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Bulgular: Yeniden yapılanma sürecinde düzenleyici devlet ortaya çıkmıştır. Düzenleyici devlet, neoliberal politikaların olumsuz etkileriyle ortaya çıkan yoksulluk ve bununla bağlantılı toplumsal sorunların, sosyal yardımlar aracılığı ile büyük krizlere yol açmasını önlemeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda sosyal politika alanında sosyal yardımlar önem kazanmıştır. Muhtaçlık odaklı yapılan sosyal yardımlar, insan yaşamının devamını sağlayacak temel ihtiyaçların karşılanmasını hedeflemektedir. Fakat araştırmada bu politikaların insanları yoksulluktan tamamen kurtarmaktan uzak olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sınırlılıklar: Devletteki dönüşümün sosyal yardım politikası üzerindeki etkileri sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları üzerinden incelenmiştir. Diğer sosyal yardım kurumları araştırmanın dışında kalmaktadır.

Özgünlük/Değer: Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları hakkında sosyal politika alanında birçok çalışma vardır. Buna karşın devletteki dönüşümün sosyal yardımlara etkisi bağlamında sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarını inceleyen yeterli çalışma yoktur. Araştırma, sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarının örgütsel işleyişinin değerlendirilmesi bakımından da önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, Sosyal Yardım, Sosyal Politika, Düzenleyici Devlet

Abstract

Purpose: The purpose of this research is to examine social assistance and solidarity foundations as a tool of new social policy practices that emerged with the transformation in the role of the state.

Design/Methodology: In the research, text analysis was made in line with the relevant legislation, literature and statistics, and evaluations were made with a critical point of view.

Findings: In the restructuring process, the understanding of the regulatory state emerged. The regulatory state aims to prevent poverty and related social problems that arise with the negative effects of neoliberal policies from causing major crises through social assistance. In this direction, social assistance has gained importance in the field of social policy. Needy-oriented social assistance aims to meet the basic needs that will ensure the continuation of human life. However, in the study, it was concluded that these policies are far from getting people out of poverty completely.

Limitations: The effects of the transformation in the state on the social aid policy were examined through social assistance and solidarity foundations. Other social assistance institutions are excluded from the research.

Originality/Value: There are many studies in the field of social policy about social assistance and solidarity foundations. On the other hand, there are not enough studies examining social assistance and solidarity foundations in the context of the effect of the transformation in the state on social assistance. The research is also important in terms of evaluating the organizational functioning of social assistance and solidarity foundations.

Keywords: Social Assistance and Solidarity Foundation, Social Aid, Social Policy, Regulatory State

¹ Öğr. Gör., Hitit Üniversitesi, Osmancık Ömer Derindere MYO, Mimarlık ve Şehir Planlama/Tapu ve Kadastro Programı, kazimbasaran@hitit.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1075-1089

1.GİRİŞ

İnsan toplumsal bir varlık olup birbiriyle ilişki kurduğu andan itibaren yardımlaşma ve dayanışma yoluna gitmiştir. Yardımlaşma ve dayanışma büyük ölçüde sivil toplum alanına ilişkin kavramlar olmasa da modern devletlerin ortaya çıkmasıyla kamusal alanın da konusu olmaya başlamıştır. Yurttaşlık ve buna bağlı hakların gelişmesiyle birlikte yardımlaşma ve dayanışma sosyal politika alını içinde kendine yer bulmuştur. 1929 Bunalımı ve II. Dünya Savaşı'nın olumsuz etkilerinin giderilmesi düşüncesiyle ortaya çıkan Refah Devleti anlayışı, devlet ve vatandaş arasında sosyal hak temelli bir sosyal politika anlayışı getirmiştir.

1970'lerin ikinci yarısı itibarıyla başlayan yeniden yapılanma sürecinde neoliberal politikalar aracılığıyla devletin dönüşümüyle birlikte sosyal politika anlayışı da dönüşmüştür. Refah devleti anlayışında hâkim olan sosyal hak temelli politikanın yerini sosyal yardım temelli politika anlayışı almıştır. Neoliberal politikalar, devletin her alana müdahalesi sebebiyle hantallaşmasını eleştirerek özel sektör ilkeleriyle işleyen, minimal bir devlet modeli ile ülkelerin kalkınacağı iddiasında bulunmuştur. Bununla birlikte neoliberal politikaların uygulanmaya başlamasıyla birlikte işsizlik ve yoksulluk artmıştır. Latin Amerika ülkelerinin başını çektiği birçok ülkede toplumsal ve ekonomik krizler yaşanmıştır. Bu durumda ortaya çıkan yoksul kesimin yaşayabileceği asgari şartların sağlanması amacıyla sosyal yardımlarda bulunma anlayışı gelişmiştir. Sosyal politikalar yoksulluğun yönetilmesi politikalarına dönüşmüştür.

Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfı (SYDV), sosyal yardım temelli politika aracı olarak kurulmuştur. SYDV devletin merkezi ve taşra teşkilatı dışında özel hukuk tüzel kişisi olarak örgütlenen fakat kamu hizmeti yürüten atipik bir örgütlenmedir. SYDV personel yapısı ve karar alma mekanizması SYDV'leri klasik kamu örgütlenmelerinden farklılaştırmakta, değişen devlet ve sosyal politika anlayışına uygun bir örgüt yaratmaktadır.

SYDV toplumun en muhtaç ve dezavantajlı kesimine yardım götürmeyi hedeflemektedir. Yardımların büyük bir bölümü için uygulanan muhtaçlık sınırı altında gelire sahip olma kriteri bunu göstermektedir. Yapılan yardımların miktarı dikkate alındığında insanların yoksulluktan kurtulmalarını sağlamaktan uzak olduğu görülmektedir. Bu bakımdan yoksulluğun yönetimi anlayışı kapsamında yoksulların yaşamını devam ettirebileceği asgari koşulların sağlanması politikası uygulandığı ifade edilebilir.

Çalışma değişen devlet ve sosyal politika anlayışında SYDV'lerin yerini tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda refah devleti anlayışının neoliberal politikalar ve sonrasında düzenleyici reformlar aracılığıyla dönüşümüyle ortaya çıkan yeni devlet modelinin örgütlenmiş olduğu sosyal yardım anlayışının özellikleri ortaya konulmuştur. Ardından SYDV'lerin örgütlenmesi, işleyişi ve faaliyetleri üzerinde durulup yeni sosyal politika anlayışının merkezinde olduğu vurgulanmıştır.

2. SOSYAL POLİTİKANIN DÜŞÜŞÜ SOSYAL YARDIMLARIN YÜKSELİŞİ

Sosyal hizmetler, sosyal güvenlik ve sosyal yardımlar sosyal politikanın temel araçlarındandır. Devletler toplumsal ve ekonomik örgütlenme içindeki yeri ve konumuna göre politikalarını belirlerler. Sosyal politika uygulamaları liberal devlet anlayışının refah devletine, refah devleti anlayışının da neoliberal yönetişimci devlet modeline dönüşmesiyle değişime uğramıştır.

On sekizinci yüzyıl eşitlik, özgürlük ve mülkiyet vurgusu üzerinde yükselen liberal anlayışla bireyin ön plana çıktığı bir dönem olmuştur. Bireyin öne çıkması negatif statü hakları ya da birinci kuşak haklar dediğimiz hak kategorisinin gelişimini sağlamıştır. Bu hakların gerçekleşmesi bireye müdahale olmamasına bağlıdır. Dolayısıyla toplumsal alanın bireysel alanı kısıtlayacağı düşüncesi hâkimdir. Önemli olan bireydir ve her birey kendi kaderinden sorumlu olup bunu değiştirme imkânına sahiptir. Dolayısıyla eğer yoksulluk varsa bu bireyin kendisinden kaynaklanmıştır. Yani “suçlu yoksulluk” anlayışı vardır. Adaletsizlik yoksulluğun var olmasından değil, sosyal politikalar aracılığı ile dışsal müdahale yapılmasından doğmaktadır (Kartal, 2013: 681).

Kapitalizm ve sanayileşme süreci ile birlikte yoksulluk çok daha derin bir toplumsal sorun haline gelmiştir (Yılmaz, 2014: 231). 19. yüzyıl sınıf çatışmalarının kendini gösterdiği bir dönemdir. Bu çatışmalı durum sosyal hakların yükselişini getirmiştir. Verili toplumsal düzenin, devletin müdahale

etmemesinin adaletli olması anlayışı eleştiriye uğramış, adaletin sağlanması için yeniden dağıtım gerçekleştirilmesi dūřuncesi yaygınlık kazanmıştır. Sosyal hak anlayışına dayalı politikalar üretilmeye başlamıştır (Kartal, 2013: 682).

I. Dünya Savaşı ve 1920'lerdeki krizin ardından ortaya çıkan refah devleti anlayışı, II. Dünya Savaşı sonrası tüm dünyada uygulanmaya başlamıştır. Refah devleti anlayışıyla birlikte toplam talep yönetimini sağlamak ve adil, eşitlikçi bir toplum yapısı oluşturmak için devlet kaynakların yeniden dağılımına müdahale etmeye başlamıştır. Devlet yüksek ücretler ve sendikalarla, sürekli birikim rejimini desteklemiştir. Kamu hizmeti alanı devletin her alanda etkin olmasıyla oldukça genişlemiştir (şaylan & Sezen, 1998: 63). Bu durum ikinci kuşak hakların doğmasına sebep olmuştur. Refah devleti anlayışı ekonomik ve toplumsal alana müdahaleci bir yaklaşımla dezavantajlı sınıflar üzerindeki olumsuz etkileri azaltmak amacıyla, "tazminat, telafi" ilkesi kapsamında sosyal politika uygulamalarını st düzeyde tutmaktadır (Kartal, 2013: 677). Devlet ekonomik ve toplumsal hayatın yeniden üretiminde aktif olarak görev almış ve sosyal politikalar yaygın biçimde uygulanmıştır. Yani devlet önleyici, koruyucu, onarıcı faaliyetlerini artırmış ve sosyal devlet dediğimiz form ortaya çıkmıştır (Yılmaz, 2014: 232).

Refah devleti, 1970'lerin ortaların ekonomik bunalımla birlikte işsizliğin, yaşlı nüfusun, askeri harcamaların ve bunların btce üzerindeki yüklerinin artması ile yoğun eleştiriler almaya başlamıştır. Keynesci talep artırıcı politikaların enflasyonu dūřürmede başarısız olması devlet müdahalesine yönelik politikaların sorgulanmasına sebep olmuştur (Kartal, 2013: 683). Refah devleti anlayışının yerini devletin ekonomik ve toplumsal rolünü minimal hale getiren neoliberal anlayış almaya başlamıştır.

Neoliberalizm refah devleti döneminde devletin her alanda var olmaya çalışarak hantallaştığı, kamu harcamalarının verimsizliği, devlet müdahaleleri yüzünden piyasanın etkin olmadığı gibi eleştirilerle, gereksiz görevlerinden kurtulmuş minimal bir devlet yapısı ve bu devletin de özel sektör ilkelerine göre işlemesini ngren, muhafazakrlık ideolojisinin çeşitli kavramlarıyla da birleşen bir anlayıştır. Devletin boşalttığı alanda ortaya çıkabilecek sosyal problemlerin muhafazakrlık ideolojisinin bileşenleri olan toplumsal hiyerarşının rasyonelliği, itaat, geleneklere bağlılık, disiplinli ve inançlı toplum gibi kavramlarla ozlmeye çalışılması sürecin özelliğidir (şaylan, 2000: 13).

Refah devleti için gelir dağılımında adaletin sağlanması önemli bir amaçtır. Bu doğrultuda ekonomik hayata katılmayan dezavantajlı ya da yoksul kesimin desteklenmesi gerekmektedir. Başka bir ifadeyle bu kesimlerin yaşamış oldukları olumsuz etkiler, devlet politikalarıyla tazmin edilerek telafi yoluna gidilmektedir. Refah devletindeki tazminat, telafi ilkesi yerine insanların ekonomiye katılma zorunluluğu olan bir sistem ngren anlayış çerçevesinde sosyal politikalar uygulanmaya başlamıştır (Kartal, 2013: 684). Bu durum hak temelli yurttaşlık yerine sözleşme yani çalışma temelli bir yurttaşlık dönüşümü anlamına gelmektedir. Bütün yurttaşların ekonomiye katılmasının teşvikinin diğer boyutu çalışmaya katılmayanların cezalandırılmasını gerektirmektedir. Bu anlayış yoksulluğu toplumsal bir sorun olmaktan çıkarıp bireysel bir niteliğe büründürmüştür (Kartal, 2013: 685).

Yoksulluğun bireyselleşmesi anlayışı ozmn de bireyselleşmesini beraberinde getirmiştir. Yoksullukla mücadele politikaları iş gücünün dışında kalan nüfusu azaltmayı hedeflemekten öte yoksulluğun sürdürebilir düzeyde tutulması hedefine odaklanmıştır (Wahl, 2015: 220). Bu durum yoksulluğu bitirerek sonraki kuşaklara aktarmayı önleyici mekanizmaların gelişimini de engellemiştir.

Devletin neoliberal politikalarla birlikte dönüşümü, kullanılan sosyal politika araçlarını da değiştirmiştir. Neoliberal politikalar sonucu ortaya gelir dağılımında adaletsizlik artmıştır. Gelir dağılımında adaletsizlik sorununu ortadan kaldıracak ozmlere başvurmak yerine bu soruna geçici ozmler getirebilecek sosyal yardımlar ne çıkmıştır (zer & Balseven, 2015: 257). Başka bir ifadeyle sosyal politika araçları olan sosyal güvenlik, sosyal hizmet ve sosyal yardımların uygulanmasında sosyal yardımlar tercih edilmiştir.

Neoliberal politikaların diğer yansımaları da devletin doğrudan kendisinin sosyal politikanın uygulayıcı olma durumu yerine sivil toplumunda bu alanda ön plana çıkarılmasıdır. Bu kapsamda toplumsal yaşantıdaki etnik, dini, kültürel dinamiklerin harekete geçirilerek hayırseverlik temelli bir yardım anlayışı ne çıkmıştır. Başka bir ifadeyle merhametli muhafazakrlık akımı çerçevesinde, hayırseverlik geleneksel anlamından kopartılarak, küresel ekonomi ile uyumlu bir niteliğe bürünmüştür (şimşek, 2014: 193-194).

Neoliberal politikaların uygulanmasına rağmen sorunların çözülmediği 1990'lı yıllarda verimliliğin artmadığı ve yoksulluğun arttığı görülmüştür (Güzelsarı, 2007: 102). Bunların yanında yolsuzluk sorunu ortaya çıkmıştır. Burada yolsuzluğa yapılan vurgunun artmasında neoliberal politikaların etkisinin gizlenmesi olduğu yorumunu yapmak mümkündür. Yolsuzluk sebebiyle yeniden yapılanma sürecinin yeterince başarıya ulaşmadığı bu sorunun aşılması için yasal ve yapısal düzenlemeler yapılması gerektiği anlayışı hâkim olmaya başlamıştır (Bayramoğlu, 2010: 52). Dünya Bankası tarafından “devletin yeniden keşfi” olarak adlandırılan bu süreçte devletin tamamen etkisiz kaldığı bir ortamda piyasa ekonomisinin işleyişinin de tehlikeye gireceği öngörülmüştür. Ayrıca devletin yol, sağlık, eğitim gibi kamusal mal ve hizmet sunumlarını yapmaması durumunda ortaya çıkabilecek krizler hissedilmiş olup devletin piyasa mekanizmasını güvence altına alacak biçimde etkin kılınması anlayışı öne çıkmıştır. Başka bir deyişle devlet piyasaya odaklı görevlerle donatılmış olup “piyasa için devlet” anlayışına geçilmiştir (Bayramoğlu, 2010: 55). Yine 1997 yılında Düzenleyici Reformlar Üzerine OECD Raporu “düzenleyici devlet” anlayışına vurgu yapmaktadır. Hem Dünya Bankası hem de OECD tarafından ulaşılmak istenen temel hedef güvencelerle donatılmış, istikrarın hâkim olduğu, sermaye birikimi, küresel finans piyasalarına hareket kolaylığı sağlayacak bir devlet yapısı sağlanmasıdır. Devlet yapacağı düzenlemelerle bunları sağlayabilir (Güzelsarı, 2007: 52).

Yukarıda da tartışıldığı üzere düzenleyici devletin amacı sosyal devletteki gibi toplumsal yeniden dağıtımı sağlamak değildir. Düzenleyici devletin amacı küresel kapitalizm için uygun koşulları sağlamaktır. Sosyal politika da bu anlayışın bir parçası olarak düşünülmektedir. Artan toplumsal eşitsizlikler, işsizlik ve yoksulluk büyük toplumsal krizlere sebep olabilir. Bu durum piyasaların istikrarını da etkileyecektir. Bu bakımdan toplumun en alt düzeyde de olsa yardımlar aracılığıyla temel ihtiyaçlarının karşılanması gerekir. Ayrıca bu dönemde hayırseverlik anlayışının geleneksel anlamından farklılaşarak stratejik hayırseverlik kavramına dönüşümü de görülmektedir. Stratejik hayırseverlik özellikle güçlü işletmelerin sosyal sorumluluğu desteklemek amacıyla yürüttükleri yönetim ve pazarlama faaliyetleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Şimşek, 2014: 195). Devletin sosyal politika alanındaki dönüşümü ile birlikte kendine sosyal sorumluluk altında yer bulan işletmeler, hayır faaliyetleri yanında kar amacına yönelik çalışmalar yapmaktadırlar.

Sosyal politika anlayışının değişmesinin bir boyutu da sosyal hak temelli anlayışın yardımseverliğe ve hayırseverliğe dayalı anlayış ile değişmesidir (Önver vd., 2014: 175). Devletin özel sektör ilkelerini benimseyerek birçok alandan çekilmesi devlet vatandaş ilişkisini dönüştürmüştür. İnsanlar, vatandaş oldukları için devlet tarafından kendilerine sunulması gereken haklara sahip olma durumundan, devlet ya da sivil toplum aracılığıyla hayırseverlik çerçevesinde yapılan yardımlarla karşı karşıya kalmıştır.

Sosyal yardımların hak olma anlayışından çıkarak muhtaçlara yapılan yardımlara indirgenmesi, muhtaçlıkla yardımlar arasında bağ kurulması eleştirilerine maruz kalmaktadır (Önver vd., 2014: 177). Yardımlaşma tarihsel olarak topluluk arasında ahlaki ve dini kökenlere dayanmaktadır (Türkoğlu, 2013: 281). Ayrıca yardımların üretimi öğretmeye yönelik zayıflığı konusunda da eleştiriler olmakla birlikte, sadaka kültürüne sebep olduğu ve yoksulluğun yeniden üretilmesine hizmet ettiği görüşleri de mevcuttur (Şimşek, 2014: 198). Yardımların muhtaçlık, yoksulluk, işsizlik kriterlere dayanması nesnel kriterlere dayanan hak temelli sosyal politika anlayışı ile bağdaşmamaktadır (Kutlu, 2015: 369).

Geleneksel sosyal politikalar geleneksel olarak işçi sınıfı temelli, dönüşümle birlikte sınıf dışına itilen yoksul ya da yapısal işsizlere yönelmiştir. Aynı zamanda geleneksel sosyal politika anlayışında çalışanların korunması ve güçlendirilmesi anlayışı da dönüşüme uğramıştır. Toplumsal bütünleşmeyi hedefleyen politikalar da yerini piyasaya uygun şartlar sağlayacak etkinlik, rekabet temelli politikalara bırakmıştır (Özügürlü, 2003: 64). Sosyal politikaların eksen değişimi neoliberal politikaların ucuz işgücü arayışıyla bütünleşince çalıştığı halde yoksullaşan büyük bir grup ortaya çıkmıştır. Sosyal yardımların amacı asgari düzeyde insanların yaşamlarını sürdürmelerini sağlamaktır. Ucuz işgücü yaratma politikaları sebebiyle çalışanların ücretinin düştüğü seviye de asgari yaşam standartlarını ancak sağlamaktadır. Dolayısıyla çalışmanın, sosyal yardımlarla geçinmeye göre sağlayacağı marjinal fayda azalmaktadır.

Bu durum iş hayatının içinde olmayı daha cazip şartlarda tutabilmek amacıyla sosyal yardımların da düşük seviyede tutulması sonucunu doğurmaktadır (Walsh, 2015: 233). Dolayısıyla alınan

desteklerle yoksulluktan kurtulma imkânı bulunmayıp, açlık sınırının eşiğinde yoksulluğun yeniden üretimi durumu sürüp gitmektedir.

Neoliberal politikaların ekonomik ve toplumsal farkları tetikleyici etkisi birçok sosyal sorun ortaya çıkarmaktadır. Eşiitsizliğin fazla olduğu toplumlarda şiddet ve sağlık sorunlarının yüksek olduğu görölür. Bu sorunlarsa toplumun her kesimini etkilemekte olup büyük yıkımlara yol açabilir (Wahl, 2015: 145). Bu sebeple toplumun en alt kesiminin temel yaşamsal ihtiyaçlarının karşılması yeni sosyal politika anlayışının hedefi olmuştur.

Yeni sosyal politika anlayışı aşağı yukarı bütün ölkelerde, iktidar için yarışan bütün partilerce benimsenmiştir. Bu kapsamda yoksulluğun altındaki köklü nedenlere ve bunların çözümlüne odaklanmak yerine, seçim kampanyalarında kimin daha çok destek yapıp yapmayacağına odaklanılmaktadır. Yoksulluğun nedenlerinin açığa çıkarılmadığı bir politika anlayışı, hayırseverlik, toplumsal dayanışma gibi görünömlerde gerçek sorunların devam etmesine sebep olmaktadır (Wahl, 2015: 229-230).

Devlet yapısı, yönetim anlayışı ve sosyal politika anlayışında yaşanan bu dönüşömlerin temel özelliklerini tespit edecek olursak:

- Refah devleti anlayışında uygulanan yeniden dağıtım aracılığıyla yoksulluğun yok edilmesi anlayışı yerini yoksulların hayatlarını sürdüröbilecekleri asgari koşulları sağlamayı hedefleyen sosyal yardım politikalarına bırakmıştır.
- Yurttaşlık temelli sosyal hak anlayışı zayıflamış, devletteki dönüşömlerle birlikte muhafazakâr kavramlarla da birleşerek hayırseverlik temelli yardım anlayışı hâkim olmuştur.
- Yardım politikalarının yoksulluğu yapısal sorunlarına inerek yok etmeye yönelik değil sürdüröbilir düzeyde tutarak yoksulluğun yeniden üretimine sebep olduğunu söylemek mümkündür.

SYDV ise bu anlayışa uygun olarak Türkiye’deki sosyal yardım politikalarının en önemli aracı konumundadır. SYDV’lerin örgütlenme ve çalışma biçimi, yapmış olduğu yardımlar incelendiğinde düzenleyici devlet modelinin, sürdürölebilir yoksulluk temelli sosyal yardım politikalarına uygun olduğu görölmektedir. Bu doğrultuda üçüncü başlıkta SYDV örgütlenmesi ele alınarak, düzenleyici devlet modeline uygun bir politika yürütme aracı olma niteliği tartışılacaktır. Dördüncü başlıkta ise SYDV’lerin yapmış olduğu yardımlar incelenerek, bu yardımların yoksulluğu sona erdirme kapasitesi üzerinde durulacaktır

3. SOSYAL YARDIM POLİTİKALARININ TEMEL YÜRÜTÜCÜSÜ: SOSYAL YARDIMLAşMA VE DAYANIşMA VAKIFLARI

Sosyal politikalar insanların daha mutlu ve daha güvenli bir hayat sürmelerini sağlamayı amaçlar. Bu amaca ulaşmak için devlet tarafından sağlık, istihdam, eğitim, sosyal hizmetler gibi alanlarda çeşitli hizmetler yürütölmektedir. Sosyal yardım politikası kişilere ihtiyaçlarının karşlanması amacıyla muhtaçlık durumlarının ve kişisel özelliklerinin de dikkate alınarak yardımlar yapılması suretiyle buldukları durumu iyileştirmeyi hedefler. Sosyal politika, sosyal devlet anlayışının bir uzantısıdır. Bununla birlikte sosyal yardım politikaları neoliberal yeniden yapılanma sürecinde önem kazanmıştır. Dolayısıyla sosyal yardım politikası kavramı bir bakımdan sosyal devlet anlayışının zayıflamasına ve sosyal politika uygulamalarındaki dönüşöme de işaret eder. Bu bakımdan olumsuz bir anlamı da vardır.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve bu bakanlığa bağlı kurumlar, Türkiye’de sosyal yardım hizmetini yürüten temel örgütlerdir. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı olup sosyal yardımların yönetimine ilişkin mühim görevlere sahiptir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonunun sekreteryaya hizmetini yapmasının yanında düzenli merkezi yardımların yürütölmesinde ve SYDV’ler ile koordinasyonun sağlanmasında önemli görevlere sahiptir. Ayrıca Sosyal Hizmet Merkezleri, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı İl Müdürlükleri sosyal yardım hizmeti yapan kurumlardandır. Bunların yanında Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) da çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına bağlı bir teşkilat olarak önemli sosyal yardım hizmetlerinde bulunmaktadır. SGK cenaze ödeneği, evlenme ödeneği, emzirme ödeneği, doğum yapan kadınlara izin parası gibi yardımlarda bulunmaktadır. Ayrıca doktor raporları doğrultusunda hasta alt bezi, hasta

maması, tekerlekli sandalye ya da çeşitli protezler gibi ihtiyaçların temin edilmesi durumunda yapılan masrafların bir kısmı için geri ödeme yapmaktadır. Yine Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına bağlı Türkiye İş ve İşçi Bulma Kurumu da çeşitli kurum ve kuruluşlarla koordineli bir şekilde istihdama yönelik yardım programları yürütmektedir. Bu kapsam da meslek edinmeye ve eğitime yönelik destekler yapılmaktadır. Bunların yanında çeşitli kurumlar uzmanlaşmış oldukları alanlara göre çeşitli yardım görevleri üstlenmişlerdir. Türk Kızılayı afet, acil durum hallerinde ihtiyaç sahiplerine yardımlar ulaştırdığı gibi özellikle göçmenlere yönelik olarak Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler gibi uluslararası örgütlerle işbirliği halinde çeşitli yardım faaliyetleri yürütmektedir. Kredi ve Yurtlar Kurumu da Gençlik ve Spor Bakanlığına bağlı bir kurum olarak öğrencilere burs ve beslenme yardımı gibi hizmetler vermektedir. Milli Eğitim Bakanlığı ise ücretsiz kitap dağıtımını, öğrencilerin ücretsiz okula taşınması, ücretsiz öğle yemeği gibi yardımlarda bulunmaktadır (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022).

SYDV yapmış olduğu yardım faaliyetlerinin genişliği bakımından diğer kurumlardan ayrılmaktadır. SYDV hem yukarıdaki kurum ve kuruluşlarla işbirliği yaparak onların yardım faaliyetlerinin yürütülmesine yardımcı olmakta hem de bu kurumların ulaşamadığı alanlarda yardımlar yapmaktadır. Bu bakımdan Türkiye’de uygulanan yardım politikalarının merkezinde SYDV’lerin bulunduğunu söyleyebiliriz. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının yapmış olduğu yardımların büyük bölümünün uygulayıcısı SYDV’dir.

3.1. Kuruluşu

Sosyal politikaların neoliberal politikalarla birlikte “yoksulluğun yönetimi” ve “sürdürülebilir yoksulluk” olarak ele alınmasıyla birlikte sosyal yardım anlayışı öne çıkmıştır. Neoliberal devlet anlayışı kapsamında devletin her alanda küçülmeye gitmesi sosyal politika alanına da yansımıştır. Muhafazakâr öğelerle de eklemlenen yeni sağ politikalar toplumsal, kültürel, yerel, dini dinamiklere vurguyu artırarak devletin sosyal yardım yükünü çeşitli sivil toplum örgütleriyle paylaşma yoluna gitmiştir. Vakıf anlayışı da bu noktada önem kazanmaktadır.

1970’lerin sonları itibarıyla başlayan neoliberal politikalar Türkiye’de 24 Ocak 1980 kararları ve darbe sonrasında Özal’la birlikte uygulanmaya başlamıştır. Özal, darbe sonrası kurulan hükümette ekonomiden sorumlu başbakan yardımcısı olarak görev yapmış ve 1983’te başbakan olarak neoliberal politikaların uygulanmasında etkili olmuştur. 1986’da sosyal politikalarda çok temel bir kurum olarak ortaya çıkacak olan vakıfların kurulma çabaları da bu döneme rastlar. 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu 7. Maddesi, SYDV’lerin kuruluşuna dayanak oluşturmaktadır.

1986 yılında TBMM’de yapılan görüşmelerde halkın kendi köy, şehir ve kasabalarında bir kuruluş aracılığıyla yardımların suistimale kapılmadan gerçekleştirilebileceği bir kuruluş ihtiyacı vurgulanmıştır. Halkın güvenilir kurumların eksikliği sebebiyle yardım yapma konusunda tereddüt ettiği ifade edilmiştir. Bu sakıncaların giderilmesi ve yardımların en iyi şekilde kullanılmasını sağlamak için sosyal güvenlik kuruluşlarına deste olacak yerel teşkilatlar kurulması Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu’nun temel amacıdır. (TBMM Tutanak Dergisi, 1986). Bu görevin için olarak da Türk-İslam medeniyetinin en önemli kurumlarından biri olarak yardımlaşma ve dayanışma aracı olarak sıklıkla kullanılan vakıf kurumu gündeme gelmiş, SYDV bu kapsamda düşünülmüştür (TBMM Tutanak Dergisi, 1986).

Görüşmelerde halkın kendi yaşadığı yer vurgusu yerelleşmeye dikkat çekmektedir. Ayrıca bir kuruluşun aracılığı devlet bu görevi halkı da hizmete dahil ederek hizmetin gördürülmesini paylaşma isteğini göstermektedir. Aynı zamanda Türk-İslam geleneğine yapılan vurgu da yeni sağ düşüncenin muhafazakâr ve milliyetçi duyguların harekete geçirildiğini doğrulamaktadır. Bu noktada Türk-İslam sentezinin toplumsal birlik ve beraberliği sağlamada bir araç olarak kullanıldığı görülmektedir (Kadioğlu, 2020: 823). 1980 sonrası neoliberal politikalarla birlikte ABD özellikle Ortadoğu’da ılımlı İslam stratejisi uygulanmasını benimsemiştir. Bu durum hem darbe döneminde ideolojik rıza arayan askerlerce hem de darbe sonrası seçilen hükümetlerce de benimsenmiştir (Akarçay, 2008: 116). Devlet eliyle uygulanan milliyetçi muhafazakâr anlayışa uygun olarak Türk-İslam geleneğinde daha önce de kullanılan vakıf kurumu, dönüşen devlet anlayışına uygun bir şekilde SYDV olarak yeniden vücut bulmuştur.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, 14.06.1986 tarih ve 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu ile kurulmuş ve Merkez Bankası nezdinde Başbakanlığa bağlanmıştır. Kanununun 1. maddesinde amacı fakir, ihtiyaç sahibi ve muhtaç durumdaki vatandaşlar ile çeşitli sebeplerle ülkeye gelen kişilere yardım etmek olarak ifade edilmiştir. Ayrıca gelir dağılımında adaleti sağlayıp, sosyal adaleti pekiştirici tedbirler olarak sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı pekiştirmek kanununun amaçları arasında sayılmıştır.

3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanununun amacı sosyal politika anlayışında yardımların ön plana çıkarılması ve muhtaçlık üzerine yapılan vurgu bakımından önemlidir. nkn kanunda hedef kitlenin muhtaç durumda olan kimseler olduğu grlr. Dolayısıyla bu durum yoksulluğun srdrlebilir düzeyde tutulması anlayışıyla aynı eğilimde ilerlediğini göstermektedir. 7. maddesinde ‘‘Bu Kanunun amacına uygun faaliyet ve çalışmalar yapmak ve ihtiyaç sahibi vatandaşlara nakdi ve aynı yardımda bulunmak üzere her il ve ilçede SYDV’ler kurulur.’’ hükmü ve Medeni Kanun hükümleri doğrultusunda vakfın tescil ettirilmesiyle SYDV’ler kurulmuştur. Medeni Kanununun 102. maddesine göre vakıflar resmi senet aracılığı ile açıklanan vakıf kurma iradesinin, vakfın kurulacağı yerdeki mahkemede tutulan sicile tescili ile tüzel kişilik kazanmaktadır. Aynı maddede resmi senetle kurulacak vakıflarda vakıf kurma iradesinin, noterde düzenlenmiş bir belgeyle alınacak temsil yetkisiyle, temsilci aracılığıyla yerine getireceği hükmü bulunmaktadır. Genelge ve medeni kanunun bu hükümleri doğrultusunda SYDV’ler il veya ilçe merkezindeki mülki amir tarafından vakıf senedinin tescil ettirilmesiyle kurulmuştur.

3.2. SYDV Yardım Programlarının Genel İşleyişi

SYDV yardımlarının kapsamı 3294 sayılı Kanun’da sayılmaktadır. Yardımların büyük bölümü muhtaçlık sınırının altında gelire sahip olma kriteri gözetilerek yapılmaktadır. Muhtaçlık sınırı için kişi başi gelir, on altı yaşından büyüklerin almış olduğu aylık net asgari ücretin üçte biri olarak hesaplanmaktadır. Muhtaçlık sınırı hesaplamalarında hanede ikamet eden herkes hesaplamaya dahildir. Muhtaçlık sınırı altında gelire sahip olmakla birlikte fakir ve ihtiyaç sahibi olanlar yardımlardan yararlanabilmektedir.

SYDV yardım programlarında G0 ve muhtaçlık sınırı kriteri kullanılmaktadır. 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu kapsamında, en düşük gelir düzeyi olan G0 gelir seviyesindeki vatandaşların prim demeleri SYDV’lerin tespitiyle, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonundan yapılmaktadır. G0 sınırı muhtaçlık sınırından faklıdır. Muhtaçlık sınırı net asgari ücretin üçte biriyken, G0 sınırı brüt asgari ücretin üçte biridir. Ayrıca G0 hesaplaması hanede yaşayan tüm kişileri değil hesaplama yapacak kişinin eř, ocuk, anne ve babasından aynı hanede yaşayanları kapsamaktadır. Herhangi bir afet ya da acil sebebiyle zarara uğrayanlar ve şehit yakınları ile gazilerin ise yardım almalarına ilişkin bir muhtaçlık sınırı bulunmamaktadır. Ayrıca 2021 yılı itibarıyla uygulamaya konulan pandemi yardımları için de muhtaçlık sınırı kriteri yoktur.

Yardım başvurularının değerlendirme süreci vatandaşların başvurusu, başvuruların değerlendirilmesi ve karar alınması olarak üç aşamadan söz etmek mümkündür. Yardımlardan yararlanabilmeleri için öncelikle SYDV personeli tarafından ihtiyaçları, muhtaç olup olmadıkları, yardım Őartlarını sağlayıp sağlamadıkları tespit edilmekte ve sonrasında bu durum müteveli heyeti toplantısında gündeme getirilerek, müteveli heyetince yardım kararları verilmektedir. Dolayısıyla Başvurular doğrudan SYDV’lere yapılabileceği gibi, e-devlet uygulaması üzerinden de yapılabilmektedir. Ayrıca çeşitli idari kurumlara yapılan sosyal yardımla ilgili başvurular idari amirler tarafından SYDV’lere yönlendirilmektedir. Yardım başvurularını alan SYDV, başvurulan yardım türüne uygun koşulların sağlanıp sağlanmadığını tespit etmektedirler. Örneğin engelli yardımını için başvuru yapıyorsa engelli raporunun yardım için uygun olup olmadığı kontrol edilir. Ardından vatandaşların gelir ve ihtiyaç durumlarını tespit için SYDV personeli tarafından gerekli inceleme ve hane ziyareti yapılmaktadır.

Burada yirmi dört kamu kurumu ile entegre olan Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi’ne değinmek gerekmektedir. Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi ihtiyaç sahibi kişilerin yardım başvurularının alınmasında önemli işleve sahiptir. Başvurusu alınan kişilerin hane dosyası oluşturularak, kişisel verileri, sosyal ve ekonomik durumları ile ilgili bilgilerin sorgulanması ve raporlanması Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi sistemi üzerinden yapılmaktadır. Ayrıca kabul edilen yardımların banka

ödeme talimatları ve muhasebe işlemleri bu bilgi sistemi aracılığıyla yapılmaktadır. (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2017: 2). Vakıf personeli yapmış olduğu iş ve işlemleri bu sistem aracılığıyla yürütür.

Vatandaşlardan, muhtaçlık durumlarının tespiti amacıyla çeşitli kurumlardan gelirlerinin sorgulanması ve araştırılması için izin istenmektedir. Birçok kamu kurumu ile entegre Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi vatandaşların gelir durumunu tespit etmekte, bilgilere ulaşım bakımından kolaylıklar sağlamaktadır. Bu sistem üzerinden elde edilemeyen gelirler ise vatandaşlardan alınan izinler doğrultusunda gerekli kurum ve kuruluşlar aracılığıyla yapılan yazışmalarla talep edilmektedir.

SYDV'lerin karar organı mütevelli heyeti olup, başkanı il veya ilçenin mülki amiridir. Mütevelli heyeti seçilmiş ve doğal üyelerden oluşmaktadır. 3294 sayılı kanunun 7. maddesinde bu üyeler il ve ilçelerdeki ayrı olarak sıralanmıştır. İl merkezlerinde vali, belediye başkanı, il milli eğitim müdürü, defterdar, il müftüsü il tarım müdürü, aile ve sosyal hizmetler il müdürü, il sağlık müdürü doğal üyelerdir. İlçelerde ise kaymakam, belediye başkanı, ilçe milli eğitim müdürü, mal müdürü, ilçe müftüsü, ilçe tarım müdürü, sağlık grup başkanı mütevelli heyetinin doğal üyeleridir. Mütevelli heyetinin bir de seçimle gelen üyeleri vardır. Köy ve mahalle muhtarlarının kendi içlerinden seçecekleri birer kişi ile STK temsilcilerinin kendi içinden seçecekleri iki kişi ve il genel meclisi ya da büyükşehirlerde il merkezinde vali ve ilçelerde kaymakamın hayırsever vatandaşlar arasından seçeceği iki kişiden oluşmaktadır.

Mütevelli heyeti vakıf iş ve işlemlerinin yoğunluğuna göre çeşitli aralıklarla toplanabilir. Vakıf başkanı ve vakıf müdürleri gelen yardım talepleri, vakfın iş ve işlemlerini dikkate alarak vakıf mütevelli heyeti toplantısı yapılmasına karar verirler. Vakıf mütevelli heyeti toplantılarda oy çokluğu ile karar almaktadır. Üyeler katılmadıkları kararlar üzerinde şerh düşebilmektedirler. Üyeler vermiş oldukları kararlardan sorumlu olup, hukuka aykırı olarak verilmiş ve vakfın zarara uğramasına sebep olmuş kararlardan dolayı heyet üyelerinin sorumluluğu bulunmaktadır. Dolayısıyla heyet üyeleri kararlarını verirken 3294 sayılı Kanun, Fon Kurulu ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından belirlenen mevzuat, ilke ve yöntemleri dikkate almaktadır. Aynı zamanda vakıf personelinin yapmış olduğu sosyal, ekonomik durum incelemeleri vakıf mütevelli heyeti üyelerine almış oldukları kararlar konusunda yardımcı olmaktadır.

Mütevelli heyetinin almış olduğu yardım ve diğer işlemlere ilişkin bütün kararlar Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemine kaydedilir. SYDV'lerin kendi kaynaklarından yaptıkları yardım işlemleri sistem üzerinden alınan raporlarla bankaya talimat verilerek ilgili kişilerin hesabına aktarılır. Genel sağlık sigortasına ilişkin verilen kararlarsa sistem aracılığıyla sosyal sigortalar kurumuna aktarılır. Düzenli merkezi yardım ve aylıklara ilişkin kararlar da yine sistem aracılığıyla Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğüne iletilir.

Sosyal yardımların yapılıp yapılmamasının mütevelli heyetinin takdir hakkına kalması sosyal yardımların hak niteliğini zayıflatması bakımından eleştirilmektedir. Ayrıca merkezi yardımlar dışındaki sosyal yardımlarda mütevelli heyetinin nesnel ölçütlerden uzaklaşabileceğini de ifade edilmektedir (Kutlu, 368: 2015). Nesnel ölçütlerden uzaklaşılması ise keyfi uygulamalara ve siyasal etkiye açık olabileceği noktasında eleştirilmektedir (Taşgım & Özel, 2011: 183).

3.3. Kamu Hizmeti Yürüten Özel Hukuk Tüzel Kişisi Olarak SYDV

Devletin çeşitli kamu hizmetlerini idare teşkilatı vasıtasıyla yerine getirir. İdarenin tüm faaliyetleri kamu hizmeti olarak değerlendirilmez. Kamu hizmetini diğer faaliyetlerden ayıran şey siyasala organlarca kamuya faydalı kabul edilmesidir. Bunun yanında hizmetin bir idari teşkilatın bizzat kendisi tarafından ya da yakın gözetimi ve denetimiyle özel hukuk tüzel kişilerince yürütülmesi gerekmektedir (Günday, 2004: 296). Gözler'e göre ise kamu hizmeti bit kamu tüzel kişisi tarafından doğrudan üstlenilen ya da başka bir teşkilat aracılığıyla sağlanan amacı kamu yararı olan faaliyettir. (2004: 509).

İdare teşkilatı da merkezden ve yerinden yönetim kuruluşları olarak örgütlenmiştir. Bununla birlikte vakıf örgütlenmesi ile hizmetlerin yerine getirilmesi idare örgütlenmesi açısından sık rastlanan bir durum değildir. 1982 Anayasası'nın 2. maddesinde devletin sosyal bir devlet olduğu, 5. maddesinde kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya,

insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışması görevi, 60. ve 61. maddelerde ise sosyal güvenlik görevi açıkça belirtilmektedir. Bununla birlikte devlet kendi tüzel kişiliğinde bu hizmetleri örgütlenme imkânı varken bir özel hukuk tüzel kişisi olan vakıflar aracılığıyla bu hizmetler yerine getirilmektedir.

SYDV'ler her ne kadar özel hukuk tüzel kişisi olsa da kamu örgütleri gelirinin tamamına yakını Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonundan aktarılan periyodik paylardan oluşmaktadır. Ayrıca SYDV'lerin denetimi yalnızca Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından değil İçişleri Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yapılmaktadır. Personel iş ve işlemleri konusunda müteveli heyeti yetkili olsa da Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü'nün belirlediği esaslara uyulması gerekmektedir. Tüm bunlar SYDV'lerin yapmış olduğu kamu hizmetlerinin idarenin yakın gözetim ve denetiminde sunulduğunu göstermektedir.

Sosyal yardımlar genel müdürlüğü vakıf örgütlenmesinin tercih edilme sebebi olarak hiyerarşi dışında, hızlı, esnek ve yerel farklılıkları göz önüne alarak karar verebilen, hedef kitleye en yakın noktada çalışacak bir örgütlenmeye ihtiyaç duyduğunu belirtmektedir. Bunun yanında vakıf başkanı olarak en yüksek amirin görevlendirilmesiyle diğer kamu hizmetlerle bağlantının sağlanabileceği vurgulanmıştır. Ayrıca hizmet alanlara en yakın noktada hizmet verilmesi Avrupa Birliği tarafından önem verilen subsidiarite ilkesinin gereğidir. Vakıf müteveli heyetleri vakfı personeline yapılan sosyal inceleme ve merkezi veri tabanı bilgileri doğrultusunda, sosyal yardım ve proje desteklerinin yapılıp yapılmamasına karar vermektedir. Bu noktada taşra teşkilatındaki çeşitli kamu yöneticileri ve seçilmiş yerel yönetim örgütü temsilcileri ile sivil toplum örgütü temsilcilerinden oluşan vakıf müteveli heyeti, yönetim kavramının önemli bir uygulamasını sergilemektedir (SYGM, 2017).

Sosyal yardım hizmetinin vakıflar aracılığı ile örgütlenmesi, minimal devlet anlayışı çerçevesinde devletin birçok görevinden vazgeçmesinin bir yansıması olarak yorumlanabilir. Bu durum personel yapısında da görülmektedir. SYDV personelinin işe alınması, görev değışikliği, maaşlarının belirlenmesi, disiplin cezası verilmesi gibi konularda yetkili organı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları Personelinin Norm Kadro Standartları, Nitelikleri, Özlük Hakları ve Çalışma Şartlarına İlişkin Esaslara bağlı kalmak koşuluyla vakıf müteveli heyetidir. Kamu gücü ve ayrıcalıklarından yararlanarak, kamu hizmeti yapan SYDV personeli belirsiz hizmet sözleşmesi ile istihdam edilmektedir. Bu durum yeni devlet anlayışı kapsamında kamu hizmetinde esnek personel rejiminin yaygınlaşması yaklaşımına uygundur.

SYDV anayasa ve kanunlarda açıkça belirtilen sosyal devlet işlevinin yerine getirilmesinin en önemli araçlarından olduğu halde hukuki niteliği açıkça düzenlenmemiştir. Bu durum yargı kararlarına da yansımıştır. SYDV fiilen idari teşkilat içinde kamu hizmeti yerine getirmesine karşın vakıfların Medeni Kanun'da özel hukuk tüzel kişisi olarak tanımlanmasından dolayı kamu personeli olarak nitelendirilmemektedir. Bu durum birçok kez çekişme konusu olmuş ve yargı kolları arasında çıkan uyuşmazlık üzerine Uyuşmazlık Mahkemesi (E.2013/1410, K.2013/1600; T.11.11.2013, E.2013/253; K.2013/367, T.11.03.2013) kararlarında SYDV'ler ile ilgili uyuşmazlıkların özel hukuk tüzel kişisi olmasına işaret ederek adli yargıda yargılanması gerektiği yönünde karar vermiştir.

Yargıtay'ın da hukuk daireleri arasında SYDV'lerin kamu tüzel kişisi olup olmadığı konusunda farklı kararlar verilmiştir. Yedinci, Dokuzuncu ve Yirmi İkinci Hukuk Daireleri SYDV'lerin kamu tüzel kişisi olup olmadığı ve iş güvencesi bakımından yapısının nasıl değerlendirileceği konusunda farklı kararlar verilmiştir. Yargıtay İctihadı Birleştirme Hukuk Genel Kurulu ise, SYDV'lerin özel hukuk tüzel kişiliğine sahip olduğu, ayrı işyeri olan bağımsız işveren oldukları, bu nedenle her vakıf için işyeri düzeyinde toplu iş sözleşmesi yetkisi verilebileceği ve iş güvencesi hükümlerinden yararlanmanın ön koşullarından olan işçi sayısı tespit edilirken her vakıf yönünden sadece kendi işçi sayısının dikkate alınacağı şeklinde karar alınmıştır (E.2016/3, K. 2017/4, T.09.06.2017). Bu kararla birlikte kamu hizmeti yürüten SYDV personelinin güvence kapsamı oldukça daralmıştır.

16.05.2018 tarihinde SYDV'ler, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü ile işletme düzeyinde toplu iş sözleşmesi imzalayacak işyeri kapsamına alınmıştır. Bu düzenleme ile birlikte SYDV personeli toplu sözleşme imzalama imkânı ve bir takım sendikal haklara sahip olmuştur. Bu durumda SYDV personeli kanunla kurulan, kamu gücü ve ayrıcalıklarıyla donatılmış bir kurumda kamu hizmeti yapan

özel hukuk tüzel kişisi işçisidir. Bununla birlikte toplu sözleşme görüşmelerinde kamu işçisi olarak tanınmaya yönelik talepleri bulunmaktadır.

4. SYDV'lerin Yapmış Olduğu Yardım Türleri

SYDV'ler çeşitli yardım programları ve proje destekleri aracılığıyla sosyal yardım alanında faaliyet göstermektedir. Bu başlıkta önce sosyal yardımlar, ardından proje destekleri incelenecek olup yoksulluk sorununa kalıcı çözüm getirebilme kapasitesi tartışılacaktır.

4.1. Sosyal Yardımlar

SYDV'ler aracılığıyla yürütülen yardım programları yardım yapılma zamanı ve periyoduna göre düzenli merkezi yardımlar ve düzensiz yardımlar olarak ayrılabilir. Düzenli yardımlar periyodik dönemlerde yapılan yardımlardır. Bu yardımlarla ilgili işlemler SYDV'ler tarafından yapılmakla birlikte yardımların hesaplara aktarımı merkez tarafından yapılır. Bu sebeple SYDV'lerin kendi bütçesinden yapılmaz. Yaşlılık maaşı, engelli maaşı, eşi vefat etmiş kadınlara yönelik yardım programı, şartlı sağlık ve eğitim yardımları, muhtaç asker ailesi yardımları düzenli yardımlardandır. Bununla birlikte ihtiyacın kısa zamanda giderilmesine yönelik SYDV'lerin kendi bütçelerinden yaptıkları süreklilik arz etmeyen yardımlar düzenli olmayan yardımlardır. Aile yardımları, gıda yardımları, sağlık yardımları gibi kategoriler de bu kapsamda değerlendirilebilir. Ayrıca yardım türlerine göre aile yardımları, eğitim yardımları, engellilere ve yaşlılara yönelik yardımlar, özel amaçlı yardımlar, sağlık yardımları, yabancılara yönelik yardımlar olarak da gruplandırılabilir (SYGM, 2018).

4.1.1. Aile yardımları

Aile yardımları gıda yardımları, barınma yardımları, yakacak yardımları, doğum yardımı, şehit yakınları ve gazilere yönelik yardımlar eşi vefat etmiş kadınlar yönelik yardım programı, muhtaç asker ailelerine yönelik yardım programı, doğum yardımı, işe yönlendirme ve işe başlama yardımları, afet ve acil durum yardımı, öksüz ve yetim yardımı, muhtaç asker çocuğu yardımı ve diğer aile yardımından oluşmaktadır. Bunlardan bir kısmı düzenli merkezi yardım şeklinde yapılmakta olup ilgili başlık altında değerlendirilecektir.

Gıda yardımları, ihtiyaç sahiplerinin temel yiyecek, içecek ve yaşamsal ihtiyaçlarının karşılanmasını hedeflemektedir. SYDV'ler Ramazan ve Kurban Bayramı öncesinde yılda iki defa gıda yardımı yapmaktadır. Bu sebeple halk arasında bayram yardımı olarak da adlandırılır. Bununla birlikte bayramlar dışında da gıda yardımı yapılmaktadır.

Barınma yardımları 2006 yılı itibarıyla uygulamaya konulmuş olup, içinde yaşanması sağlıksız ve tehlikeli olabilecek durumdaki evlerde ikamet eden yoksul ve muhtaç kişilere, evlerinin onarımı ve bakımı amacıyla yapılan nakdi ya da aynı yardımlardır. Ev eşyası yardımı, ev onarım yardımı, kira yardımı, betonarme ya da prefabrik ev yapımı yardımı barınma ihtiyacının karşılanması için yapılan yardımlardır.

Yakacak yardımları ise 2003 yılı itibarıyla uygulamaya başlamıştır. Türkiye Kömür İşletmelerinden tedarik edilen kömürlerin SYDV'ler vasıtasıyla her haneye en az 500 kg kömür dağıtılmasını kapsamaktadır. Her haneye dağıtılacak olan kömür miktarı yaşanan yerin koşulları dikkate alınarak, mütevellî heyetince belirlenmektedir. Vakıf sınırları içerisinde dağıtılacak toplum kömür miktarı belirlenip, Türkiye Kömür İşletmelerinden talep edilmektedir. Bunun haricinde SYDV'ler ısınma ihtiyacının kömür ile sağlanmadığı hanelere nakdi yakacak yardımında da bulunabilir. 2022 yılı itibarıyla doğalgaz yardımı uygulamaya konulmuştur. Bu kapsamda ısı harita temel alınarak 450-1150 TL arasında değişen ve yılda iki defa uygulanacak destek yapılması planlanmaktadır (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022).

Doğum yardımı Türk vatandaşlarına ve mavi kart sahiplerine doğan çocukları için yapılan yardımlardır. Bu kapsamda ilk çocuk için 300 TL, ikinci çocuk için 400 TL, üçüncü ve sonraki çocuklar için ise 600 TL, bir defaya özgü yardım yapılmaktadır. SYDV'ler bu yardımı kendileri yapmayıp, Aile ve Sosyal Hizmetler Müdürlüğüne gönderilmek üzere başvurularını almaktadırlar.

Şehit yakınları ve gazilere yönelik yardımlar herhangi bir muhtaçlık sınırına bakılmadan şehit yakınları, gazi ve gazi ailelerine yapılmaktadır. İhtiyaç durumuna göre mütevellî heyetinin belirleyeceği tutarda yardım yapılmaktadır.

İşe yönlendirme ve işe başlama yardımları da aile yardımları kategorisindedir. İşe yönlendirme yardımını 18-55 yaş arasında çalışabilir olarak İŐKUR'a bildirilen kişiilere, İŐKUR tarafından görüşmeye yönlendirilmeleri durumunda yılda üç defaya kadar net asgari ücretin % 10'una kadar yapılan yardımdır. İşe başlama yardımı ise aynı koşullarda işe yönlendirilip, işe başlayan kişiilere yılda bir defa, brüt asgari ücretin üçte biri kadar yapılan yardımdır.

Afet ve acil durum yardımını muhtaçlık sınırına bakılmaksızın, doğal afet ya da acil bir durumun oluşturduğu hasara göre, müteveli heyeti tarafından belirlenen tutarda yardım yapılmasıdır.

4.1.2. Eğitim yardımları

Eğitim yardımları maddi yetersizlik sebebiyle eğitim imknlarına erişilebilirlik bakımından sorun yaşayan ailelerin imknsizliklerini ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Eğitim yardımları yalnızca SYDV'ler aracılığıyla değil Milli Eğitim Müdürlükleri aracılığıyla da sağlanmaktadır. Ücretsiz kitap dağıtımı, öğle yemeği verilmesi, öğrencilerin okula ücretsiz taşınması gibi yardımlar Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonundan aktarılmak suretiyle milli eğitim mdrlklerinca sağlanmaktadır. SYDV'ler ise eğitim materyali yardımı, şartlı eğitim yardımı gibi yardımlarda bulunmaktadır.

Eğitim materyali yardımı, yoksul ve yardıma ihtiyaç duyan ailelerin çocuklarının okul kıyafeti, ayakkabı ve kırtasiye gibi temel okul ihtiyaçlarının karşılamak amacıyla, müteveli heyeti tarafından takdir edilen miktarda öğrencilerin ailelerine yardım yapılması hizmetidir. Bu yardımlar aynı ya da nakdi olabilir.

Diğer bir eğitim yardımı olan şartlı eğitim yardımında temel hedef maddi imknsizlikler sebebiyle çocuğunu okula göndermek istemeye ailelere destek olunmasıdır. Bu kapsamda her aileye iki ayda bir anne hesabına, Sosyal Yardımlar Genel Mdrlğu aracılığıyla nakdi yardım yatırılmaktadır. Kız çocuklarına erkek çocuklarından daha fazla yardım edilmektedir. Bu durum kız çocuklarının okula gönderilmesini teşvik edilmesi amacını taşımaktadır. 2022 yılı için bu miktarlar sekizinci sınıfa kadar devam eden erkek çocukları için iki ayda 110, kız çocuklar için 120, dokuz ve on ikinci sınıf arasında devam eden erkek öğrenciler için iki ayda 140, kız öğrenciler için 180 TL'dir.

Bu yardımların dışında eğitim amacıyla yaşanan herhangi bir maddi sıkıntı sebebiyle zor duruma düşenleri SYDV'lere başvurarak ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik yardımlar alması mümkündür. Bununla birlikte SYDV yardımları burs niteliğinde değildir. Fon kurulunca belirlenen ilkeler doğrultusunda burs yardımı yapmak yasaktır. Burs talebine yönelik talepler vakıf müteveli heyetince reddedilmektedir.

4.1.3. Düzenli merkezi yardımlar

Düzenli merkezi yardımlar engelli aylığı, engelli yakını aylığı, yaşlı aylığı, eşi vefat etmiş kadınlara yönelik yardım programı, muhtaç asker ailesi yardımı, muhtaç asker çocuğu yardımı, kronik hastalık yardımı, ksz yetim yardımı olarak sıralanabilir. Ayrıca eğitim yardımları kısmında değinilen şartlı eğitim yardımları ve sağlık yardımları içinde yer alan şartlı gebelik yardımı, şartlı sağlık yardımı, kronik hastalı yardımı da bu kategoride değerlendirilebilir. Düzenli merkezi yardım alanlar elektrik tüketim desteğinden de yararlanabilmektedir.

Engellilere yönelik yardımlarda ise muhtaçlık sınırı altında gelire sahip olunmasının yanında tam teşekküllü devlet hastanesinden alınacak engelli raporu gerekmektedir. Engelli raporundaki engellilik derecesi %40-69 olanlar 1226,69TL, %70 ve üzeri olanlar ise 1840,04 TL aylık alabilmektedirler. Ayrıca engelli kişi on sekiz yaşını doldurmamışsa, engelliye bakan kişi 1226,69 TL engelli yakını aylığı alabilir. Aylık miktarları 2022 yılının ilk altı ayı için geçerlidir.

Yaşlılık yardımı 65 yaşını doldurmuş, herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşundan düzenli bir gelir veya aylık almayan, uzun vadeli sigorta kollarına tabi bir işte çalışmayan ve muhtaçlık sınır altında geliri olan vatandaşlara SYDV'ler tarafından bağlanmaktadır. Bu kapsamda 2022 yılının ikinci altı aylık dönemi için ayda bir defa 1536,70 TL merkezi yardım yapılmaktadır.

Eşi vefat etmiş kadınlara yönelik yardım programı, halk arasında dul maaşi olarak da bilinen yardım programıdır. Eşi vefat etmiş kadınlara yönelik yardım programı, düzenli merkezi bir yardım olup yardım miktarı 500 TL'dir.

Muhtaç asker ailelerine yönelik yardım programı askerli hizmetini yapan kişilerin ihtiyaç sahibi ve muhtaç durumda olan ailelerine yöneliktir. Askerdeki kişinin evli olması durumunda eşi, bekâr olması durumundaysa öncelik annede olmak üzere, annesi yoksa babası faydalanabilir. Yardım miktarı 500 TL'dir. Muhtaç asker çocuğu yardımı ise askerde olan kişilerin 18 yaşının altında muhtaç durumda olan çocukları için, çocuğun annesi ya da çocuğa bakan kişinin başvurusu üzerine 200 TL aylık yardım yapılmaktadır.

Öksüz ve yetim yardımı, babası ya da annesi vefat etmiş çocuklara yönelik yapılan düzenli merkezi yardımdır. Hayatta olan anne ya da babası veya çocuğa bakan kişinin başvurusu üzerine ayda 300 TL yardım yapılmaktadır.

2022 yılı Haziran ayı itibariyle başlayıp 2023 Mayıs ayına kadar devam edecek olan aile destek paketi uygulamaya konulmuştur. 2023 Kişi başına düşen aylık geliri; 450 TL'ye kadar olan hanelere 600 TL, 450 TL'den 911,15 TL'ye kadar olan hanelere 550 TL, 911,15 TL'den 1372,30 TL'ye kadar olan hanelere 500 TL, 1372,30 TL'den 1833,45 TL'ye kadar olan hanelere 450 TL aylık ödeme yapılacaktır. Bu yardımla muhtaçlık sınırı altında gelire sahip olan ailelerin nakdi destek yapılması amaçlanmıştır.

4.1.4. Özel amaçlı yardımlar

Aşevi hizmetleri, afet ve acil durum yardımları, şehit yakınları ve gazilere yönelik yapılan yardımlar terör zararı yardımı özel amaçlı yardımlardır.

Aşevi hizmetleriyle SYDV'ler ihtiyaç sahibi vatandaşlara günlük yemek verilmesini amaçlamaktadır. Aşevi hizmetleri her il ve ilçede değil, ihtiyaca uygun olarak bazı il veya ilçelerde uygulanmaktadır.

Afet ve acil durum yardımlar olağan yaşantı esnasında aniden meydana gelen ve kişilerin hayatlarını ve faaliyetlerini negatif olarak etkileyen olaylar sonrasında yapılan yardımlardır. Temel amacı aniden gelişen bu olaylar sebebiyle ortaya çıkan kriz hallerini önlemek ve temel ihtiyaçların giderilmesini sağlamaktır. Afet yardımlarında muhtaçlık sınırı aranmamaktadır. Afet ve acil duruma ilişkin rapor ve tutanaklarla birlikte temel ihtiyaçların giderilmesine yönelik yardımlar mütevelli heyetince değerlendirilmektedir. Bununla birlikte afet ve acil durum yardımları bütün zararın karşılanmasına yönelik değildir. Ailenin temel ve acil nitelikteki ihtiyaçların giderilmesi hedeflenmektedir. Afet ve acil durumlarda ortaya çıkan ticari ve zirai kayıplar yardım programının dışında kalmaktadır.

Terör zararı yardımı, çeşitli terör olayları sebebiyle ikamet ettikleri evlerini terk etmek durumunda kalan kişilerin temel ve acil ihtiyaçlarının karşılanmasını amaçlar. Zarar gören hane başı aylık 1200 TL'yi geçmeyecek şekilde yardım yapılabilir.

Diğer bir yardım türü de şehit yakınları ve gazilere yönelik yardımlardır. Bu yardımlarda da muhtaçlık sınırı aranmamaktadır. Bu kapsamda ihtiyaçlarına yönelik olarak talep edecekleri her türlü yardım mütevelli heyeti tarafından değerlendirilecektir. Mütevelli heyeti yardım yapıp yapmama konusunda takdir yetkisine sahip olmak birlikte muhtaçlık sınırıyla bağlı değildir.

4.1.5. Sağlık yardımları

Sağlık yardımları muhtaç durumda olanların sağlık hizmetleri kapsamında aldıkları yardım ödemeleri, kronik hastalık yardımı, genel sağlık sigortası hizmeti ve şartlı sağlık yardımlarını kapsamaktadır.

Sağlık sorunları ya da tedavi amacıyla maddi sıkıntıya düşen vatandaşlar, ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla SYDV'lere başvuru yapabilir. SYDV mütevelli heyetinin takdiri doğrultusunda bu kapsamda yardım yapılmaktadır. Sağlık problemi sebebiyle teşhis ve tedavi için gidilecek yer uzaktaysa yol parası, katılım payı ödenmesinde zorluk çekiliyorsa katılım paylarının ödenmesi ya da toplumsal yaşama katılımını kolaylaştıracak araç gereç alımına yönelik yardımlar bu kapsamdadır.

Sağlık yardımlarının en önemli kalemi genel sağlık sigortası kapsamında yapılan katılım payı ödemeleridir. Brüt asgari ücretin üçte birinden az geliri olan vatandaşlar G0'lı kabul edilip, bu hizmet için ödenmesi gereken prim tutarı devlet tarafından ödenmektedir. G0 üzerinde geliri olanlarsa 2022 yılı

için 150,12 TL aylık prim ödeyerek genel sağlık sigortası hizmetinden yararlanabilir. Bu hizmet sosyal güvencesi olmayan vatandaşların sağlık hizmetlerinden yararlanmalarını hedeflemektedir.

Kronik hastalık yardımı SSPE ve Tüberküloz hastalıklarından dolayı ekonomik, sosyal ve psikolojik kayıp yaşayanlara bakan kişilere yapılan merkezi yardımdır. 2022 yılı için aylık 2.354,45 TL deme yapılmaktadır.

şartlı sağlık yardımı ailelerin 0-6 yaş arasındaki çocuklarını sağlık kontrollerine düzenli şekilde götürmelerini sağlamak amacıyla yapılan düzenli nakit para yardımı yapılması hizmetidir. Yardım demeleri annelere ismine açılmış hesaplara yapılır. Gebelik döneminde de aynı amaçla yardım yapılmaktadır. Yardım miktarı gebelik döneminde aylık 100 TL sonrasında ocuk başına 55 TL'dir. Ayrıca kadınların doğumlarını hastanede gerçekleştirmeleri ve düzenli olarak doktor kontrolüne gitmeleri şartıyla verilen şartlı gebelik yardımı bulunmaktadır. Bu kapsamda düzenli olarak doğum kontrolüne giden annelere hamilelik süresince ve doğumdan sonra da 2 defa aylık 150 TL nakdi yardımda bulunulur. Doğumun hastanede gerçekleşmesi koşuluyla bir defaya mahsus 150 TL yardım yapılmaktadır. Yardımlar iki ayda bir toplu olarak annenin hesabına yatmaktadır.

4.1.6. Yabancılara yönelik yardımlar

Türkiye coğrafi konumu ve tarihsel dinamikleri itibarıyla g rotası bakımında transit ülke olarak ya da hedef ülke olarak yoğun şekilde g almaktadır. SYDV'ler de göç eden ve zor durumda olan yabancılara karşı çeşitli yardımlar yapmaktadır. Bu yardımlar büyük lde Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler finansmanıyla Kızılay ve SYDV'ler aracılığıyla yrtlmektedir. Bunların yanında SYDV'lerin yapmış olduğu gıda, barınma, aile yardımları gibi yardımların büyük kısmından yabancılar da faydalanmaktadır.

Sosyal Uyum Yardımı finansmanı Avrupa Birliği tarafından finanse edilmekte olup Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Türk Kızılayı ortaklığında uygulanan bir yardım programıdır. Bu yardım kapsamında hanedeki kişi başına aylık 155 TL yardım yatırılmaktadır. Ayrıca eğitim yardımlarından olan şartlı eğitim yardımları da 2017 Mayıs'ı itibarıyla yabancılara yararlanabilecekleri yardım programları kapsamına alınmıştır.

4.1.7. Tek seferlik yardımlar

Tek seferlik yardımlar, vatandaşların acil ve hemen karşılanması gereken ihtiyaçlarına yönelik olarak vakıf başkanına verilen yetkinin kullanılması doğrultusunda yapılan yardımlardır. Acil olarak hastaneye gitmesi gereken, yolda kalmış fakat vakıf sınırlarında ikamet etmeyen ihtiyaç sahibi vatandaşlara yönelik yapılmaktadır. Mütevelli heyeti vakıf başkanına böyle bir durumda vakıf başkanının toplantı olmadan tek başına karar verebilme yetkisi tanır. Bu yetkiye maddi sınır koyabilir. Tek seferlik yardımlarda muhtaçlık sınırı üzerinde geliri olan kişilere de yardım yapılabilir. Bununla birlikte tek seferlik yardımlar isminden de anlaşılacağı üzere sık sık tekrarlanabilen yardımlar olmayıp istisnai niteliktedir.

4.2. Proje Destekleri

Proje destekleri daha özel amaçları odaklanması bakımından yardım programlarından farklılaşmaktadır. Projelerin kaynakları, kabul edilmesi halinde vakfın kendi kaynaklarından ya da Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonundan karşılanmaktadır. Proje desteklerini temel olarak gelir getirici projeler, yaşlı ve engelli evde bakım projeleri, ADEM/SODAM projeleri, sosyal hizmet proje destekleri olarak gruplandırabiliriz. Bununla birlikte zgn projelerin uygulanması yöntemine de gidilebilir.

4.2.1. Gelir getirici projeler

Gelir getirici projeler 3294 sayılı Kanun kapsamındaki kişilerin ekonomik hayata katılımını, üretken duruma geçerek hayatlarını sürdürebilecekleri gelir seviyesine ulaşmayı hedeflemektedir. Bu kapsamda Fon Kurulu tarafından belirlenen proje uygulama limitleri kadar kaynak talep edilir. Daha sonra bu miktar borçlanılarak ilk iki yıl ödemesiz olmak üzere sonraki altı yıl eşit taksit halinde herhangi bir faiz olmayacak şekilde kredi verilmesi yöntemiyle uygulanır. Meyveciliğe yönelik projelerde ise geri demeler ilk beş yıl ödeme yapılmaksızın sonraki altı yıl eşit taksitte olacak şekilde on bir yıl vadeli kredi verilmektedir.

Gelir getirici projeler iş kurmaya yönelik projeler, hayvansal üretim projeleri ve bitkisel üretim projeleri olarak ayrılmaktadır. İş kurma projeleri daha çok zanaat ve el emeğine dayalı ürün işlemeye dönüktür. Büyük yatırım gerektirmeyen, sermaye maliyeti küçük işletme faaliyetlerini kapsamaktadır. Hayvansal üretime yönelik projelerse süt sığırcılığı, koyunculuk gibi faaliyetleri kapsamaktadır. Projenin niteliğine göre belirtilen limit kadar hayvan sayısının, bir yıllık yem ve sigorta bedelinin karşılanması söz konusudur.

Gelir getirici projelerde borçları geri ödenmesinde sorunlar yaşanan sorunlar sebebiyle, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kurulunca kaynak talepleri reddedilmektedir. Her ne kadar SYDV'ler kendi kaynaklarından bu tarz projeler yapabilse de projelerde ortaya çıkan geri ödeme ve sürdürülebilirlik noktasında ortaya çıkan sorunlar sebebiyle gelir getirici projelerin tercih edilmediği görülmektedir. İnsanları üretken hale getirerek yoksulluktan kurtarmayı amaçlayan gelir getirici projelerin uygulanmasındaki azalma dönüşen sosyal politika anlayışı ile örtüşmektedir.

4.2.2. Sosyal hizmet proje destekleri

Yoksul ve muhtaç durumda olan bunun yanında sosyal olarak dışlanma durumunda olan kişi ve gruplara yönelik olarak çeşitli sosyal hizmet projeleri yapılmaktadır. Bu projelerle bireylerin ekonomik ve sosyal hayata katılımının hedeflenmesinin yanında hayat standartlarının yükseltilmesi de sağlanmaktadır. Özellikle dezavantajlı kesimler olarak ifade edilen kadınlara, çocuklara, engellilere, işsiz gençlere, sokakta yaşayan evsiz kişilere az maliyetle yürütülecek çeşitli sosyal hizmetler sunan merkezler kurulmaktadır.

Neoliberal politikaların olumsuz etkisiyle birlikte artan yoksulluğun yanında ortaya çıkan sosyal sorunlar toplumsal krizlere sebep olma tehdidi barındırmaktadır. Sosyal hizmet proje destekleri ortaya çıkabilecek bu krizleri önlemek amacıyla dezavantajlı durumda olan kesimlerin hayat standartlarının yükseltilerek sosyal hayata katılımını hedeflemektedir.

4.2.3. ADEM/SODAM projeleri

Aile Destek Merkezi (ADEM) terörle mücadelenin yoğun olduğu yerlerde 3294 sayılı Kanun kapsamındaki kadınlara, Sosyal Destek Merkezi (SODAM) ise Roman vatandaşların yoğun olarak yaşadığı bölgelerdeki aynı kanun kapsamındaki vatandaşlara hizmet sunmayı amaçlar. ADEM'ler nüfusu 10000'i geçen bölgelerde her 50000 nüfusa kadar bir adet, SODAM'lar ise nüfusu 10000'i geçen yerlerde her 30000 nüfusa kadar bir adet olmak üzere açılabilir. Ayrıca göç olaylarının, mevsimlik tarım işçiliğinin yaşandığı, kadına şiddet olaylarının yoğun yaşandığı, sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyinin düşük olduğu yerleşim yerlerinde yerel yönetim birimlerinin bu konuda hizmet sunan ya da etkin birimlerinin olmadığı durumlarda ADEM açılabilir.

ADEM ve SODAM merkezleri için yeni açılan merkezler için 500000 TL ye, devam edenler için 400000 TL ye kadar yıllık ödeme yapılabilir. Projeler SYDV vakıfları aracılığıyla yürütülmektedir. ADEM ve SODAM'larda kurslar, gezi, konferans, çocuklar için kreş gibi faaliyetler yürütülmektedir.

4.2.4. Yaşlı ve engelli evde bakım projeleri

Yaşlı ve engelli evde bakım projeleri, temel ihtiyaçlarını karşılayamayan vatandaşların kişisel bakımları, evlerinin temizliği ve temel ihtiyaçlarının karşılanmasını amaçlamaktadır. Projelerden evde bakım desteğinden faydalanan kişiler yararlanamamaktadır. Yaşlı ve engelli bakım projeleri yıllık olarak uygulanmakta olup vakıf periyodik payına göre Fon Kurulu tarafından ihtiyaç duyulan kaynak aktarılmaktadır. Yaşlı ve engelliler, evde bakım projeleri ile buldukları yerde temel bakım ihtiyaçları karşılanarak hayatlarını sürdürmekte, bakımevi ya da huzurevi gibi görece daha maliyetli hizmetlere duyulan ihtiyacı azaltmaktadır.

4.3. SYDV Yardımları Üzerine Değerlendirme

Türkiye'de, belediyeler de dâhil olmak üzere kamu kurumlarınca yapılan sosyal yardım harcaması, 2020 yılı verilerine göre 65.702.735.000 TL'dir; sosyal yardım harcamalarının GSYH içindeki payı %1,30'dur (Cumhurbaşkanlığı, 2021:292). Toplam sosyal yardım alanların sayısı ise 6.630.682 kişidir. 2022 sayılı Kanun kapsamında yaşlı ve engelli maaşı alan kişilerin sayısı 1.527.019 kişidir. Sosyal yardımların önemli bir bölümünü de genel sağlık sigortası için devlet tarafından yapılan

ödemeler kapsamaktadır. Bu rakam da 2020 yılı için 7.810.588 kişinin genel sağlık sigortası primi ödenmiştir (Cumhurbaşkanlığı, 2021:292).

2020 yılı verilere bakıldığında sosyal yardım harcamalarının GSYH'nin yalnızca %1.30'lük kısmı ile ülke nüfusunun %12,71'lik kesimine ulaştırıldığı görölmektedir. Yardım yapılan nüfusun özelliklerine bakıldığında en önemli husus ihtiyaç sahibi ve yoksul olmasıdır. Bunların yanında engelli ve yaşlılık maaşları, muhtaç asker ailesi yardımları, eşi vefat etmiş kadınlara yönelik yardımlar, şartlı sağlık ve eğitim yardımları gibi yardım türleri dikkate alındığında toplumun dezavantajlı kesimleri olan yaşlıların, engellilerin, kadınların ve çocukların yardım programlarında hedef kitle olduğu görölmektedir. Bu kitlenin toplumsal ve ekonomik gelişmeler karşısındaki kırılğanlıkları hayatlarını sürdürmeleri için gerekli olan şartlara ulaşmalarını da zorlaştırmaktadır. Ülke hasılasının küçük bir bölümüyle bu kadar geniş bir kitlenin asgari hayat şartlarına ulaştırılması sağlanarak, büyük toplumsal çöküşlerin engellenmesi sosyal yardım politikasının hedefi olarak ifade edilebilir.

Sosyal yardım yapılan kişilerin yukarıdaki verilerden de anlaşıldığı üzere işgücüne katılabilme imkânı sınırlı ve toplumun dezavantajlı kesiminin içinde yer aldığı görölmektedir. Özellikle periyodik olarak yapılan merkezi yardımlar aracılığıyla bu dezavantajlı kişiler düzenli bir gelire sahip olmaktadır. Yardımların dışında elde ettikleri gelirse ya hiç yok ya da çok kısıtlıdır. Çünkü yardım yapılırken muhtaçlık sınırının altında gelire sahip olma durumu gözetilmektedir. Dolayısıyla sosyal yardımlar, toplumun dezavantajlı durumda olan kesiminin hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Sosyal yardımların dezavantajlı nüfusun büyük bir kesiminin hayatını olumlu yönde iyileştirebileceği tahmin edilebilir. Bununla birlikte sosyal yardımların insanların hayatında önemli yer kaplamasının barındırdığı, yoksulluk kısır döngüsü olarak ifade edilen çelişkiye dikkat çekmek gerekir. Bir taraftan sosyal yardımlar sayesinde hayatlarını sürdürme imkânına kavuşan ve sosyal yardımlarla görece daha güçlü bir konuma erişen kişiler karşımıza çıkarken diğer yandan hayatlarını sürdürme imkânları sosyal yardımlara bağlı olup sosyal yardımların kesilmesi halinde büyük bir çöküş yaşama ihtimali olan bağımlı bir kitle yaratılmaktadır. Bu durum hak temeline dayanan sosyal politika anlayışının hayırseverlik temelli sosyal yardım anlayışı ile ikame edildiğini göstermektedir. Sosyal yardımlar, insanların hayatlarında görece bir iyileşme sağlamakla birlikte insanların sosyal yardımlara ihtiyaç duymayacak konuma ulaşmalarını sağlamaktan uzaktır.

5. SONUÇ

Kapitalist sistem içinde ortaya çıkan krizlerin aşılması sürecinde devletlerin rolleri de dönüşüme uğramaktadır. Dönüşen devletin uygulamış olduğu politikalar toplumsal ve ekonomik ilişkileri de çok yönlü olarak etkilemektedir. Refah devleti anlayışının krize girmesi ve ardından neoliberal politikalarla devletin yeniden yapılanma süreci, uygulanan politika araçlarını da değiştirmiştir. Neoliberal politikalar tazminat, telafi ilkeleri kapsamında yeniden dağıtım aracılığıyla yoksulluğun yok edilmesi anlayışını benimseyen refah devleti modelini eleştirmiş, özel sektör ilkelerini benimseyen, yurttaş yerine müşteri odaklı anlayışa sahip bir model benimsemiştir.

Neoliberal politikalarla benimsenen anlayış bir kalkınma getirmediği gibi toplumsal sorunlar ve eşişsizlik yaratmıştır. Bu durum önlenmesi zor, büyük toplumsal krizlerle birlikte küresel piyasaların güvenliğini de tehdit etmiştir. Bu sebeple minimal devlet anlayışı düzenleyici devlet anlayışına dönüşmüş, küresel kapitalist sistemin güvenliğini ve bu sisteme uygun koşulları sağlamayı hedefleyen bir düzenleyici devlet modeli karşımıza çıkmıştır. Devlet artan yoksulluk sorununu kontrol altına almak amacıyla sosyal yardım politikalarını benimsemiştir. Yoksulluğu kökten yok edici politikalar uygulamak yerine asgari şartlarda insanların yaşamlarını devam ettirebilecekleri yardımları sağlamak bu politikaların hedefidir. Çünkü yoksulluğun yok edilmesine yönelik girişilen çabalar ile küresel kapitalist sistemin gerekleri arasında uyumsuzluk bulunmaktadır.

Yeni sosyal politika anlayışı, toplumun ekonomik ve sosyal anlamda dezavantajlı kesimine yönelik yardımlar yapılmasını hedefler. Aynı zamanda yeni sosyal politika anlayışı yurttaişlık ilişkisi kapsamında sosyal hak temelli yaklaşım yerine sözleşme temelli hayırseverlik yaklaşımını benimser.

SYDV'ler sosyal yardıma dayalı, yoksulluğun yönetilmesini hedefleyen yeni sosyal politika aracı olarak karşımıza çıkmıştır. SYDV'lerin kurulmaları, Türkiye'de neoliberal politikaların uygulanmaya başlandığı döneme denk gelmektedir. SYDV'lerin etkinliği ise düzenleyici devlet modeli kapsamında sosyal yardım politikalarının yaygınlaşmasıyla artmıştır.

SYDV'ler gerek kurumsal yapısı, gerek işleyiş mekanizması gerekse yürütmüş olduğu yardım faaliyetleri bakımından düzenleyici devlet modeline uygun biçimde örgütlenmiştir. SYDV'lerin karar organı olan mütevellî heyeti, seçilmiş, atanmış ve sivil toplum arasından gelen temsilcilerden oluşan bir yapıya sahiptir. Karar alma mekanizmasını çeşitli kesimlere açan bu yapı yönetim modeline uygun bir örgütlenme olarak kendini göstermektedir. SYDV personel yapısı esnek personel rejimine uygun, güvencesi daraltılmış, sözleşmeli istihdam modelidir. SYDV'ler sosyal politika alanında, kamu gücü ve ayrıcalıklarından yararlanarak, kamu kaynaklarıyla, kamu hizmeti vermesine karşın vakıf şeklinde örgütlenmeleri sebebiyle özel hukuk tüzel kişisi olarak kabul edilmektedir.

SYDV'lerin yapmış olduğu yardım faaliyetlerine bakıldığında yardımların tamamına yakının muhtaçlık kıstasına göre yapıldığı görülmektedir. Sosyal yardımlar insanların yaşamlarında görece bir iyileşme sağlamaktadır. Özellikle düzenli merkezi yardımlar aracılığı ile haneler az da olsa düzenli bir gelir elde etmektedir. Yine GSS prim ödemeleri aracılığı ile insanların sağlık hizmetinden yararlanması sağlanmaktadır. İnsan yaşamının devamını sağlayacak temel ihtiyaçların karşılanması hedeflendiği yardımların, yoksulluktan tamamen kurtulma imkânını sağlaması zayıf görünmektedir. Ekonomik ve sosyal sorunların artması ile sosyal yardımların ve bunlardan yararlananların sayısının artacaktır

Sosyal yardım temelli yeni sosyal politika aracı olarak SYDV'ler yürüttükleri yardımlarla yoksulluğun sürdürülebilir düzeyde tutulmasını sağlayarak, büyük toplumsal krizlerin doğmasını engellemektedir. Bununla birlikte sosyal yardım temelli, hayırseverlik odaklı politikalar toplumsal eşitsizlik ve yoksulluk sorununun kökten çözümüne yönelik çaba göstermekten uzaktır.

Etik Beyan: Bu çalışmada "Etik Kurul" izni alınmasını gerektiren bir yöntem kullanılmamıştır.

Ethics Statement: In this study, no method requiring the permission of the "Ethics Committee" was used.

KAYNAKÇA

- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2017). *Türkiye'nin bütünleşik sosyal yardım sistemi*. Ankara. https://www.aile.gov.tr/SYGM/PDF/Turkiyenin_Butunlesik_Sosyal_Yardim_Sistemi.pdf
- Akarçay, E. (2008). Bir muhafazakârlaştırma projesi olarak Türk-İslam sentezi. (Yayın No. 220856) [Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi]. Yüksek Öğretim Kurumu Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Bayramoğlu, S. (2010). *Yönetişim zihniyeti: Türkiye'de üst kurullar ve siyasal iktidarın dönüşümü* (2. Baskı). İletişim Yayınları.
- Cumhurbaşkanlığı. (2021). *2022 yılı cumhurbaşkanlığı yıllık programı*. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/10/2022-Yili-Cumhurbaskanligi-Yillik-Programi-26102021.pdf>
- Genel sağlık sigortası kapsamında gelir tespiti, tescil ve izleme sürecine ilişkin usul ve esaslar hakkında yönetmelik. *Resmî Gazete*, Karar Sayısı: 2011/2512, Sayı : 28156, Karar Tarihi: 28.12.2011. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/12/20111228-7.htm>
- Gözler, K. (2004). *İdare hukuku dersleri* (4. Baskı). Ekin Kitabevi.
- Günday, M. (2004). *İdare hukuku* (9. Baskı). İmaj Yayınevi.
- Güzelsarı, S. (2007). *Küresel kapitalizm ve devletin dönüşümü Türkiye'de mali yeniden yapılanma*. (Yayın No. 191248) [Doktora tezi, Ankara Üniversitesi]. Yüksek Öğretim Kurumu Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Kadioğlu, A. S. (2020). Türk-İslam sentezi'nin oluşum ve gelişim süreci. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(27), 813-834. <https://doi.org/10.26466/opus.699138>
- Kartal, F. (2013). Refah ve demokrasi: Türkiye'de 2000'lerde sosyal hak siyaseti. İçinde E. G. İşbir (Ed.), *Kamu yönetiminde değişim ve güncel sorunlar* (ss. 677-692), TODAİE.

- Kutlu, D. (2015). *Sosyal yardım hakkı tartışması: Türkiye’de bir “sosyal haksızlık” olarak sosyal yardımlar*. VII. Sosyal İnsan Hakları Uluslararası Sempozyumu. <http://arastirma.disk.org.tr/wp-content/uploads/2020/08/2015sosyalhaklar.pdf>
- Önver, M. ř., Kanbak A. P., & şirin, N. (2014). Sosyal hak mı? Sosyal yardım mı?. İçinde E. A. Kıvılcım, K. Filiz, & ř. A. Yeliz (Eds.), *Sosyal adalet için insan hakları: Sosyal haklar* (ss. 169-192), TODAİE.
- Özer, E., & Balseven, H. (2015). *Son dönem sosyal devlet anlayışı ve sosyal harcamaların eleştirel bir analizi*. VII. Sosyal İnsan Hakları Uluslararası Sempozyumu. <http://arastirma.disk.org.tr/wp-content/uploads/2020/08/2015sosyalhaklar.pdf>
- Özüğurlu, M. (2003). Sosyal politikanın dönüşümü: Sıfatın suretten kopuşu. *Mülkiye Dergisi*, 27(239), 59-74. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/725>
- Sosyal yardımlar genel müdürlüğü. <https://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/>
- şaylan, G., & Sezen, S. (1998). The paradigmatic crises of public administration and teaching curriculum: Turkish case. *Turkish Public Administration Annual*, 24(26), 59-76.
- şaylan, G. (2000). Kamu yönetimi disiplininde bunalım ve yeni açılımlar üzerine düşünceler. *Todaie Amme İdaresi Dergisi*, 33(2), 1-22. <https://ammeidaresi.hacibayram.edu.tr/Dergiler>
- şimşek, A. (2014). Sadaka kültürü ve stratejik hayırseverlik çıkmazında sosyal hak mücadelesi. İçinde E. A. Kıvılcım, K. Filiz, & ř. A. Yeliz (Eds.), *Sosyal adalet için insan hakları: Sosyal haklar* (ss. 193-211), TODAİE.
- Taşgın, N. ř., & Özel, H. (2011). Türkiye’de sosyal hizmetlerin dönüşümü. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 22(2), 175-190. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/797486>
- TBMM, (1986). *TBMM Tutanak Dergisi*. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d17/c029/tbmm17029111ss0454.pdf>
- Türkoğlu, İ. (2013). Sosyal devlet bağlamında Türkiye’de sosyal yardım ve sosyal güvenlik. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(3), 275-305. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akademikincelemeler/issue/1543/18951>
- Uyuşmazlık mahkemesi. *Resmi Gazete*, Esas Sayısı: 2013/1410, Karar Sayısı: 2013/1600, Karar Tarihi: 11.11.2013. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/12/20131221M1-1.htm>
- Uyuşmazlık mahkemesi. *Resmi Gazete*, Esas Sayısı: 2013/253, Karar Sayısı: 2013/367, Karar Tarihi: 11.03.2013. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130418M1-1.htm>
- Wahl, A. (2015). *Refah devletinin yükselişi ve düşüşi*. h20 Yayıncılık.
- Yargıtay hukuk genel kurulu kararı. *Resmi Gazete*, Esas Sayısı: 2016/3, Karar Sayısı: 2017/4, Karar Tarihi: 09.06.2017. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/07/20170721-22.pdf>
- Yılmaz, B. (2014). Türkiye’de sosyal devletin dönüşümü ve sosyal yardımlar: Şartlı nakit transferi alan kadınlar üzerine bir değerlendirme. İçinde E. A. Kıvılcım, K. Filiz, & ř. A. Yeliz (Eds.), *Sosyal adalet için insan hakları: sosyal haklar* (ss. 231-261), TODAİE.
- 2022 sayılı 65 yaşını doldurmuş muhtaç, güçsüz ve kimsesiz türk vatandaşlarına aylık bağlanması hakkında kanun. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2022.pdf>
- 3294 sayılı sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.3294.pdf>
- 5510 sayılı sosyal sigortalar ve genel sağlık sigortası kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5510.pdf>
- 633 sayılı aile ve sosyal hizmetler bakanlığının teşkilat ve görevleri hakkında kanun hükmünde kararname. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/4.5.633.pdf>